

cílů, v upevňování bratrských svazků s tvůrci a literaturami socialistických zemí, zejména Sovětského svazu, ale i v rozvíjení vztahů s pokrokovými tvůrci ostatního světa, tkví smysl českého i slovenského Svazu spisovatelů a obou jejich sjezdů.

Jde o to, aby všichni členové Svazu kolektivně se podíleli na těchto úkolech. A aby oba svazy přitom neztratily ze zřetele, že hlavním smyslem tvůrce je tvořit dílo a nikoli spolkařit.

(*Tvorba* 4, 1972, č. 22, 31.5., s. 8)

SJEZDOVÁ ZPRÁVA

předsednictva přípravného výboru Svazu českých spisovatelů,
přednesená s. Janem Kozákem na ustavujícím sjezdu

Svazu českých spisovatelů 31. 5. 1972

(úryvky)

Soudružky a soudruzi!

Scházíme se na našem sjezdu v době, kdy komunistická strana a s ní celá společnost cílevědomě přistupují k plnění významných úkolů vytyčených generální linií XIV. sjezdu Komunistické strany Československa. Jejich uskutečnění bude znamenat další rozvinutí naší socialistické ekonomiky, další vzestup životní úrovně lidu, jeho kulturního rozvoje, další upevnění a sjednocení naší společnosti, nový rozkvět socialistického Československa.

Uplynuly tři roky od dubnového pléna ÚV strany v roce 1969, které znamenalo zásadní obrat v politice strany a znovu ji semklo na principech marxismu-leninismu a proletářského internacionalismu. Tím, co KSČ vykonala v konsolidaci domácích příměrů i v mezinárodním postavení republiky, se těší důvěře našich pracujících. Znovu získala vážnost i u našich přátel v bratrských zemích, zejména v SSSR, největší záštitě socialistického světa.

V postupném odstraňování škod z let 1968 a 1969 se zdála nejobtížnější normalizace našeho kulturního života, zejména v oblasti literatury, kde se nejvýrazněji projevil oportunistický, revizionistický, antisoci-

alistické a antisovětské kontrarevoluční tendence a síly. Sýčkové a nepřátelé našeho zřízení prorokovali, že se nepodaří zkonsolidovat tuto oblast. Avšak jejich naděje ani zde netrvaly dlouho. Umělecké svazy, které se ustavily, postupně sjednotily umělce, kteří zůstali věrni socialismu.

Abychom mohli vykročit vpřed, chceme se na dnešním sjezdu Svazu českých spisovatelů hluboce zamyslet nad tím, co se dělo v uplynulých letech, kdy došlo ve spisovatelských řadách k otevřenému útoku na samy socialistické základy našeho státu. Chceme se podívat pravdě do očí, uvědomit si příčiny a kořeny všech snah o rozvrácení naší socialistické kultury a ozřejmit si i podíl některých spisovatelů, kritiků, literárních vědců a publicistů na pokusu o kontrarevoluci v Československu.

Tato analýza je nutná, protože je poučná pro další cestu. Pro hodnocení naší spisovatelské minulosti plně platí Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ. Naše analýza z něho vychází. Obsahuje přitom některá specifika daná velkou účinností a cílevědomou kontrarevoluční přípravou některých pravicových představitelů bývalého vedení Svazu československých spisovatelů, kteří byli reakčními hegemony v celé umělecké oblasti.

(...)

Již v roce 1956 se (...) projevilo, že nezažitá, nevstřebaná revolučnost, neopírající se o pevné sepětí s dělnickou třídou, přechází v politicky vypjatých situacích v kolísání, v anarchistickou nedočkavost, v onen známý maloměšťácký radikalismus. Všechny tyto projevy se zřetelně ukázaly už na II. sjezdu Svazu československých spisovatelů v dubnu 1956, kde došlo k bojovému principiálnímu vystoupení revolučních představitelů spisovatelů – Antonína Zápotockého, Vítězslava Nezvala, Ladislava Štolla, Jiřího Taufera a dalších proti revizionistickým a liberalistickým projevům a náladám, zejména proti programovému heslu „spisovatelé jsou svědomím národa“. Pod rouškou tohoto hesla si někteří revizionističtí a kolísající spisovatelé osobovali právo nesouhlasit a vystupovat proti politice komunistické strany, kterou stavěli na pranýř a odníмали jí morální právo na vedení společnosti. Vytyčili toto heslo jako konkrétní projev opozice. Mnozí z těch, kteří se později v krizových letech projevili jako zjevní odpůrci socialismu, se už tehdy samozvaně prohlásili za novodobé mesiáše. Ukazuje se, že zde byl rozdíl pouze ve slovech. „Svědomí národa“ – vybraní intelektuálové, vyvyšující se nad všechny ostatní vrstvy národa, právě tak jako pozdější „elita“.

Revizionistické, liberalistické teorie na II. sjezdu SČSS nejotevřeněji formuloval básník Jaroslav Seifert, výrazný a osobitý umělec, který však téměř ve všech krizových situacích našeho národa stál proti jeho revoluč-

ním, historicky pokrokovým silám. Je možno říci, že v kořenech revizionistických a liberalistických teorií a nálad vyslovených na tomto sjezdu a plně odpovídajících chování a náladám kolísání a odklonu maloměšťačtva od revoluce začíná vlastní prehistorie IV. sjezdu SČSS z roku 1967.

(..)

Na konferenci o díle Franze Kafky, cílevědomě organizované za široké mezinárodní účasti v roce 1963 v Liblicích, na níž měla hlavní slovo mimo domácích „kafkologů“ v čele s Eduardem Goldstückerem i řada významných západních filozofů, spisovatelů a literárních vědců, nešlo o věcné zhodnocení díla a osobnosti Franze Kafky, ale o politický akt. Akt, propagující filozofickou kategorii „odcizení“ jako trvalý produkt rozporu mezi jedincem a společností, rozporu, který jako by v socialistické společnosti dokonce vzrůstal. Aby nebylo žádných pochyb o integrování hluboce deprimujícího díla Franze Kafky do svědomí doby, říká na konferenci Goldstücker: „Kafka je aktuální i u nás, *netýká se jen kapitalistického světa*.“ A známý rakouský filozof Ernst Fischer dodává: „Dejte mu trvalé, časově neomezené vízum.“

Kafkismus jako program socialistické literatury! Kafkismus jako svobodné zanášení infekce do krevního oběhu socialistické literatury, kafkismus, který měl působit na formování protisocialistického názoru naší inteligence, zejména mladé generace. Kafkismus jako nůž k přeřezání tepen pokrokových tradic socialistických avantgard od plodu revolučního socialistického myšlení!

Nic nemohlo zastříť pokusy o mesalianci marxismu s existencialismem. Neurvalá polemika s německými soudruhy vrazila klín do bratrských vztahů s NDR. Ať si to někteří z organizátorů a následujících propagátorů a „policajtů“ nad nově vznikající českou literaturou uvědomovali či nikoli, plnili našim maloměšťačkům zadanou cizí a nepřátelskou třídní společenskou objednávku. Tam, odkud tato ideologická diverze přicházela, velmi dobře věděli, o co jde, a dovedli také význam konference předvídavě ocenit. Ne náhodou, ne bezdůvodně se tehdy poprvé setkáváme s předznamenáním pojmenováním, tak typickým i pro plody této diverze, s pojmenováním Pražské jaro! Kafkovská konference a její význam byl konečně zcela shodně uvítán na stránkách vídeňského Tagebuchu i pařížských Les Lettres Françaises jako Prager Frühling, Le Printemps de Prague.

(..)

Uprostřed nástupu revizionistické vlny šedesátých let v roce 1963 se konal III. sjezd SČSS, na němž se klíčových pozic ve vedení organizace zmocnila kompaktní, dobře organizovaná skupina lidí, která se původně formovala kolem časopisu Květen, Literárních novin a brněnského časopisu Host do domu. (Jejími nejvýraznějšími představiteli se stali Jiří

Brabec, Miroslav Holub, Milan Kundera, A. J. Liehm, Arnošt Lustig, Karel Ptáčník, Karel Šiktanc, Jiří Šotola, Ivan Klíma, Oleg Sus a další.)

Tato skupina se svými souběžci dosáhla většiny ve vedoucích orgánech Svazu spisovatelů a zesílila své úsilí, aby Svaz spisovatelů *vymanila z vlivu spisovatelského pléna a ze stranického vlivu*. Zneužívala přitom i prostředků a příležitostí, které spisovatelům poskytla strana, až se nakonec sektářsky zmocnila mocenských nástrojů kulturní politiky, jimiž Svaz disponoval: nakladatelství, tisku, časopisů, vlivu na Český literární fond, Dilií a podobně. Postupně se kolem nakladatelství a redakcí svazových časopisů seskupovala nejrůznější směsice nejrůznějších skupinových zájmů, lidí z řad prolutých maloměšťáctvím – spisovatelů, filozofů, sociologů, ekonomů, historiků, publicistů, redaktorů a kritiků, jejichž jediným pojítkem se stal *liberalismus*. Liberalismus ovšem pouze jako „heslo“. Liberalismus, jehož „moderním“ rysem je na jedné straně shovívavost a smířlivost ke všem buržoazním a maloburžoazním ideovým tendencím a snahám, k antikomunismu, k jeho propagování a uplatňování – na druhé straně nepřátelský a netolerantní postoj ke všemu socialistickému, komunistickému.

„Svoboda slova“, „svoboda projevu“, „svobodná kritika“, „duchovní elita“, „svobodná spolupráce nejlepších duchovních sil světa“! Tato abstraktní, třídního obsahu zbavená vznešená hesla, zakrývající třídní podstatu probíhajícího společenského zápasu, tato hesla, dodaná z ideové zbrojnice kapitalistického Západu, avšak ve své podstatě požadující *svobodnou kritiku socialismu, svobodné organizování protisocialistických sil*, lahodila maloměšťákovi. Jak se jimi opájel! Nezapomeňme na jeho výstižnou Neumannovu charakteristiku: „... štítí se drsných pravd, ale plazí se před osvědčenými lžipojmy, etickými frázemi, z nichž sestavuje své knihy a dělá svou nedělní žurnalistiku... potřebuje idealismus ... vlasteneckých, svobodářských, sociálních, etických a nakonec třeba i náboženských frází, aby mohl sám sebe klamati o své ušlechtilosti a zároveň bližní klamati ve svém zájmu...“

Je třeba říci, že někteří se klamně domnívali, že provádějí národní vlasteneckou politiku, zatímco jiní byli za služby světové buržoazní reakci dobře placeni buržoazními novinami a nakladatelstvími „svobodného“ světa jak popularitou, tak „tvrdými“ valutami. Všichni společně však hráli v angažmá světové buržoazie v probíhajícím cílevědomém třídním zápase.

(...)

Je třeba říci, že marxisticko-leninská literární věda a kritika v šedesátých letech téměř zanikla, nebo byla sektářsky umlčena samozvanými „majiteli“ literárních časopisů a redakcemi, sloužícími politickým záměrům tehdejšího vedení Svazu a literátskému seskupení kolem něho. Byla

přece namířena proti nim. Principiální stranickou literární vědu a kritiku, tvořící spolu s nejlepšími lidovými, realistickými a socialistickými uměleckými díly velký zdroj tvůrčí síly a tvůrčích socialistických impulsů, bylo přece třeba popřít.

Literární kritika té doby dělala „na svém poli“ a ve své naprosté většině totéž, co celý maloměšťácký proud, který se „vezl“ s daleko silnějším objektivním proudem událostí – sloužila všem módám buržoazní třídní literatury.

Maloměšťáky ovládaná literární věda a kritika těchto let se staly neobyčejně účinnou *součástí kleští*, do nichž sevřeli socialismu oddané tvůrce. Krize hodnot šla přitom velmi často ruku v ruce s krizí charakterů. (Připomeňme si jen aféru okolo Nezvalovy básnické sbírky Veliký orloj, proti níž se tak nesnášenlivě angažovali pozdější „progresivisté“ jako A. J. Liehm a Stanislav Budín. Nebo vystoupení Jiřího Brabce na konferenci o S. K. Neumannovi, na níž napadl Jiřího Taufera, jehož referát se mu nezdál dostatečně principiální. Vzpomeňme, jak Sergej Machonin odsoudil Františka Branislava pro jeho lyrickou sbírku Chvála studně.) Mnozí z teoretiků a kritiků – z nichž řada nalezla téměř doživotní zajištění v socialistických státních kulturních ústavech, jako například v Ústavu české literatury – prošli všemi údobími a vždy zůstali „v kursu“.

Vzpomínali jsme již oněch bojovných dogmatiků, kteří po roce 1945 zužovali tvůrčí prostor umělce a klasifikovali díla v duchu nejhrubšího sektářství, aby se pod novým tlakem objektivních společenských sil rázem změnili v „dogmatiky naruby“. Mnozí kritici typu Vladimíra Blažka, Miroslava Červenky, Jiřího (sic! pozn. red.) Chalupeckého, Květoslava Chvatíka, Milana Jungmanna, Vladimíra Karfíka, Olega Suse, Milana Suchomela, Milana Schulze, Jana Trefulky, zaplavili literární redakce, popřeli všechna marxisticko-leninská kritéria hodnot a otevřeli v „nových službách“ dveře revizionistickým, v současném třídním zápase buržoazii sloužícím třídním kritériím. Oslavovali „díla“ o odcizení, „experimenty“ absurdity, knihy o bezmoci člověka v socialistické společnosti. Někteří obhajovali kult sexu jako takřka jediný projev sebeuvědomění člověka, oživovali mystiku. Znovu se rozléval katolický proud. Kritika vynášela Durycha, emigranta Čepa a další. Plně v duchu kritiky, útočící na samé základy socialismu, naše literární kritika přivítala a oslavovala Solženicyna. A z téhož důvodu přímo volala po českých následovnicích, českých Solženicynech. Proto rázem ověncila gloriolou autory, jako byl Jiří Mucha, Karel Pecka a další.

(...)

V témž duchu, v duchu potřeb dalšího filozofického, ideového a kulturního sepětí s buržoazním Západem, zazněl vstupní diskusní příspě-

vek Milana Kundery na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v červnu 1967. Maloměšťáckým intelektuálům se zdálo, že nadešel čas k rozdmýchání bojové psychózy. Milan Kundera se proto s neobvyklým akcentem pokusil sjezdu a zároveň celé veřejnosti vsugerovat názor, že období od roku 1948, tedy období vlády dělnické třídy v Československu, bylo obdobím temna!

Historické období, kdy pod vedením dělnické třídy a KSČ byly položeny základy nejpokrokovějšího společenského zřízení – socialismu, kdy pracující lid převzal veškerou moc do svých rukou, kdy bylo probojováno znárodnění, uskutečněno združstevnění vesnice, kdy bylo odstraněno vykořisťování člověka člověkem! Za jedinou vůdčí složku celé naší historie, přirozeně plně v duchu importované Fischerovy teorie „vlády elity“, prohlašuje Kundera intelektuály. Podle něho už obrozenci otázku samého bytí národa podmiňují kulturními hodnotami, jež má národ vytvořit. Tyto hodnoty přitom chtěli měřit nikoli bezprostřední nacionální užitečností, nýbrž měřítky všelidskými. Chtějí být součástí světa, součástí Evropy. A protože v naší vlastní zemi vidí jen malost, vandalismus a omezování, protože „existuje železná kontinuita evropského myšlení, trvajících přes všechny myšlenkové revoluce“, proklamují návrat do západní Evropy. Jen tak se prý opět můžeme stát kulturním národem. Návrat do kulturní západní kapitalistické Evropy! Tato koncepce, proklamovaná na půdě spisovatelského svazu řečníkem, který měl v kapse legitimaci komunistické strany, byla programem rozchodu s rodinou socialistických zemí, vedenou Sovětským svazem. Do písmene se tato koncepce shodovala s Tigridovými direktivami, konkretizujícími na československou situaci agresivní imperialistickou strategii a taktiku vnitřního rozvratu socialistických zemí, vypracovanou po krachu maďarské kontrarevoluce.

Ve shodě s touto koncepcí bylo i anarchistické vystoupení Ludvíka Vaculíka plně pomluv, obviňujících socialistické zřízení z toho, že za dvacet let nevyřešilo ani jediný lidský problém, a obsahovalo prvou výzvu k ignorování společenské kázně. Rozvíjel ji i útok Ivana Klímy na kontrolu sdělovacích prostředků a tisku, požadující svobodné šíření jakýchkoli názorů – tedy i svobodu k útokům na samé základy socialistické společnosti. Spolu s útokem na ústavu šlo o svobodu beztretně, nestíhatelně změnit státní zřízení.

Téměř všechny další diskusní příspěvky kompaktní, i když převelice pestré skupiny „elitářů“, jako Lumíra Čivrného, Dušana Hamšíka, Jiřího Hanzelky, Václava Havla, Milana Jungmanna, Alexandra Klimenta, Pavla Kohouta, Karla Kosíka, A. J. Liehma, Jana Skácela, Jiřího Šotoly a donedávna jimi tak opovrhovaného Jana Procházky, se ovšem nesly ve stejném

revizionistickém protistranickém duchu. Podle míry inteligence a osobního temperamentu v pečlivě připraveném aranžmá rozváděly a konkretizovaly základní myšlenky vystoupení Milana Kundery. Eduard Goldstücker je ve svém celku hodnotil slovy: „Myslím, že v něm byl narýsován a naznačen směr našeho snažení vynikajícím způsobem.“ A aby oproti „světlu“ přicházejícímu z buržoazního Západu ukázali kulturní temno poměrů v Sovětském svazu, rozvířili na sjezdu v útočných teatrálních vystoupeních Kohouta a Klimenta plánovitou kampaň kolem dopisu Solženicyna. Ano, budoucnost pro „elitáře“ byla nyní již jinde než před léty. Jeden z bývalých předních dogmatických sektářů, který tedy podle Kundery nesl vinu za „období temna“, A. J. Liehm, vyložil karty s pořádným bouchnutím, když prohlásil: „Možná, připouštím, že to skutečně budou Spojené státy, které z pozice nejbohatší země světa budou jednou formovat kulturní politiku, o jaké se nám sní.“ (A Liehm také zákonitě skončil jako emigrant a přímý imperialistický agent v Americe. Byl pověřen vedením posrpnové migrace starat se a pracovat mezi emigranty v USA, kde se zároveň školí v jedné z antikomunistických centrál, v téže, která „připravovala“ Tigrida na jeho ideologickou diverzní činnost jako šéfredaktora Svědectví.)

Na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů již nešlo vůbec o literaturu. Některých objektivně existujících negativních jevů v naší společnosti, některých nahromaděných a nevyřešených problémů, které provázely historickou revoluční přeměnu společnosti, o nichž hovoří stranické Poučení z krizového vývoje, bylo demagogicky zneužito k veřejnému, organizovanému a masově založenému útoku proti straně a jejímu vedení a vůbec proti socialismu. To, co se dosud odehrávalo víceméně skrytě, jednak na stránkách svazového tisku v podobě různě kamuflovaných článků, tvrzení, demagogie, obvinění, pomluv a politických narážek, zde dostalo široce koncipovanou, přesně organizovanou podobu kompaktního veřejného útoku proti straně, proti základním principům, o které se opírá naše přátelství a spojení se socialistickými zeměmi, především se Sovětským svazem.

Výrazem a součástí těchto útoků a otevřeného konfliktu se stranou a politikou vlády ČSSR, se Sovětským svazem a ostatními socialistickými zeměmi byla i řada vystoupení, zejména Arnošta Lustiga a Pavla Kohouta, útočících proti zahraniční politice socialistických zemí. Bojovně a plně v duchu imperialistických zájmů a potřeb, v duchu agresivního sionismu podporovali izraelskou vládu a její ozbrojenou expanzivní agresi proti arabskému národně osvobozeneckému hnutí.

IV. sjezd SČSS tak sehrál značně negativní úlohu v dynamizaci opozičních a protistranických sil a někteří z jeho aktérů se pak také stali výraznými aktéry a protagonisty neblahého vývoje let 1968 a 1969.

IV. sjezd SČSS byl programem, který se opíral o teorii vůdčí úlohy intelektuálních elit, o politiku revize a popření marxismu, politiku přímé mesaliance s buržoazní ideologií a politikou importovanou našim maloměšťáckým intelektuálům. Ano, nešlo o literaturu, šlo o vyslovenou politiku protisocialistického, reakčního směru, navenek okrášlenou filozoficko-estetickým krasořečněním. Potvrdil nám to jeden z hlavních aktérů Ludvík Vaculík. Volební komisi sjezdu spisovatelů v roce 1969 píše: „Jak je známo, jsem členem Svazu teprve dva roky, a i to bylo tenkrát dost překvapivé – za vlastně jednu knížku, ale tenkrát jsem nemohl nic říkat, cítil jsem se posouván kamsi logikou svého vlastního jednání, po A bylo třeba říkat B, *důvody byly politické...*“ Je to významné přiznání. Dokazuje zneužívání půdy SČSS k duchovní a politické přípravě kontrarevoluce.

(...)

Vedoucí orgány Svazu, jeho sekretariát, redakce jeho časopisů i vedení spisovatelské stranické organizace se rázem změnily v politický aparát, organizující nátlakové politické akce za požadavky rozvracející základní pilíře socialistického zřízení. Využívaly přitom zvláště účinně svého vlivu ve Svazu novinářů a v hromadných sdělovacích prostředcích, v rozhlasu a televizi. Zejména však využívaly toho, že udržovaly přímé spojení a těsnou ideovou a praktickou spolupráci s revizionistickými představiteli ve vedení strany a vlády. Revizionistická teorie „vlády elity“ se začínala konkrétně uskutečňovat.

Vedení SČSS prosadilo – což nebylo nesnadné v době, kdy pravicové křídlo ve vedení strany odůvodňovalo zrušení principu řízení všech společenských organizací stranou – aby Svaz spisovatelů přestal podléhat kompetenci ministerstva kultury a aby se zvýraznila i jeho úloha jako institucionálního člena Národní fronty. A nejen jeho. Všech uměleckých svazů!

Jejich reformističtí představitelé vytvořili tzv. koordinační výbor, dobře semknutý ideologicko-propagační orgán, jako mozkový trust kontrarevolučního nástupu, intelektuálský „kartel elity“, který by zabezpečoval vzájemnou podporu a společné politické akce všech revizionisty ovládaných kulturních institucí. Mohl prostřednictvím tisku, rozhlasu, televize, filmu a divadla manipulovat veřejným míněním. (Oficiálními představiteli Svazu spisovatelů, který měl v koordinačním výboru rozhodující vliv, byli Jiří Brabec, Ladislav Fikar, Alexandr Kliment, František Vrba.)

Pravicoví představitelé Svazu spisovatelů – stále ještě s členskou legitimací strany v kapse – umožnili, aby do Svazu spisovatelů byli znovu přijati protisocialističtí spisovatelé jako Václav Černý, Josef Hiršal, A. C. Nor, Václav Renč, Jan Vladislav. Úzce spolupracovali s Kruhem nezávislých spisovatelů (v podstatě spisovatelský KAN), který krátce po

svém založení měl asi 80 členů. (Jeho představiteli se stali: Hana Bělohradská, Bedřich Fučík, Václav Havel, Josef Hiršal, Alexandr Kliment, Petr Kopta, Pavel Nauman, Jan Vladislav.)

Pravice ovládající vedení Svazu spisovatelů se stala jednou z hlavních ideově propagandistických a politických formací kontrarevoluce, chystající se k dobytí moci za přeměnu ČSSR, vedené Komunistickou stranou Československa, v pluralistický stát, za vytvoření modelu „socialismu s lidskou tváří“. Socialismus bez vedoucí úlohy komunistické strany, bez vedoucí úlohy dělnické třídy. Kolik „tváří“ zrady a rozkládání, oslabování revolučního dělnického hnutí si umí buržoazie nalézt! Jak blízko měl přitom „socialismus s lidskou tváří“ k oné, pro českého maloměšťáka tak známé a blízké tváři masarykovské „humanitní demokracie“, ač jeho obsahem byl duch zavilé třídní odvety velice blízký fašismu.

Nejaktivnější členové vedení Svazu spisovatelů organizovali politické mítinky a štvance na pevné, uvědomělé komunisty. Organizovali akce za jejich odvolání ze stranických a veřejných funkcí, propouštění ze zaměstnání. Vypracovali i seznam členů ÚV KSČ, které obvinili z konzervatismu, a požadovali jejich odvolání; organizovali akce za svolání mimořádného sjezdu strany a ovlivňovali volbu sjezdových delegátů. Po abdikaci prezidenta Antonína Novotného dokonce prosazovali za kandidáta na úřad prezidenta předsedu SČSS Eduarda Goldstückera. Rozpoutávali kampaň proti Lidovým milicím, za povolení dalších politických stran, zejména sociální demokracie. Zároveň uveřejňovali články upírající KSČ morální právo být vůdčí silou národa a státu. Někteří dokonce otiskovali přátelské besedy s představiteli pounorové emigrace v čele s Tigridem. Tato ambiciózní, útočná mocenská politická skupina začala v rozhodující etapě probíhajícího boje za svržení socialistického řádu navazovat prostřednictvím reformistických funkcionářů tehdejšího odborového hnutí styky se závody a s pravicovými představiteli vysokoškolského studentstva.

V Literárních listech, vedených publicistou Dušanem Hamšíkem, se rozehrál přímo „obrozenecký“ koncert revizionistických útoků proti základním pilířům socialistické společnosti. Spolu se známými autory „spisovatelských“ publicistických „es“ se jej zúčastňují a vydatně zesilují jeho tón nejznámější revizionističtí politici, sociologové, historikové, filozofové a ekonomové (Bartošek, Budín, Hübl, Jodl, Löbl, Mlynářík, Selucký, Sochor, Slavík, Sviták, Šabata, Šamalík a další).

Obdobnou „obrozeneckou“ úlohu plnil brněnský časopis Host do domu (Kožmín, Blažek, Kříž, Skácel, Suchomel, Sus, Uhde, Trefulka), časopis Tvář, Sešity, Orientace a jiné, tvoří *obsazováním* redakcí a edičních rad přímé spojité nádoby (například časopis Reportér). Podstatnou součástí

této činnosti na podporu „obrodného procesu“ byl ovšem zavilý antisově-tismus, živěný zběsilým nacionalismem. Jaký paradox! Bývalí kosmopolité a současní útoční sionisté náhle rozněcují a všemožně šíří český naciona-lismus! Proč? Jeho ostří je nabroušeno proti Sovětskému svazu, který je oporou, záštitou bezpečí světového socialistického tábora.

Vedení Svazu spisovatelů přerušilo pod nejrůznějšími záminkami jakékoli styky se spisovatelskými organizacemi socialistických zemí, zatímco masově organizovalo výjezdy svých představitelů a delegací na Západ, zejména do Německé spolkové republiky a do Izraele (16. 5. 1968 se česká část předsednictva ÚV SČSS dokonce rozhodla vydat zvláštní číslo časopisu *Jewish Quarterly* a uhradit náklad z rozpočtu zahraničního oddělení pro propagaci nebo z prostředků Českého literárního fondu). Na sekretariátu SČSS se přijímaly desítky politizujících buržoazních spisovatelů, novinářů a filozofů Západu, propracovávaly se společné postupy našeho i buržoazního tisku, který představitele naší spisovatelské elity oslavoval jako „národní hrdiny“.

Uprostřed této protisocialistické, nacionalistické a protisovětské kampaně, přímo vedené osvědčenými prostředky psychologické války, matoucí veřejné mínění hysterií a zároveň vytvářející atmosféru strachu, uveřejnily Literární listy ve zvláštním, nebývalém nákladu – 300 000 výtisků – kontrarevoluční platformu 2000 slov. Ta obsahovala mimo jiné výzvu k paralyzování mocenských orgánů v zemi a k vytváření nových. Prvními společenskými garanty této politické platformy, jejímž autorem byl Ludvík Vaculík, se z řad spisovatelů stali: Jiří Hanzelka, Miroslav Holub, Karel Kosík, Jaroslav Seifert, Jiří Suchý, Josef Topol, Jan Werich. K nim se později připojily desítky dalších.

Po následujícím Varšavském dopise představitelů pěti komunistických stran socialistických zemí, adresovaném vedení KSČ a upozorňujícím na vážné revizionistické nebezpečí a ohrožení socialismu v Československu, vydává redakce Literárních listů *zvláštní číslo*, v němž řada autorů (mezi nimi Aškenazy, Čivrný, Daněk, Fikar, Holub, Kriebel, Putík, Smetanová, Šiktanc, Volanská a řada dalších) s nenávistí k Sovětskému svazu a ostatním socialistickým zemím i se „vznešenou“ nadřazeností našich „ohrožovaných“ národů rozněcuje spolu s ostatním tiskem a masovými sdělovacími prostředky, televizí a rozhlasem, jednu z největších nacionalistických a protisovětských štvanic, které náš národ kdy zažil.

(..)

Proto onen nepřičetný vztek, výhrůžky a pomluvy, když 21. srpna 1968 spojenecká vojska Varšavské smlouvy splnila svou internacionální povinnost a pomohla celé dělnické třídě, všemu pracujícímu lidu Česko-

slovenska pod vedením zdravých, marxisticko-leninských sil uvnitř KSČ kontrarevoluci *bez krveprolití* zastavit a posléze se s ní vypořádat, a tak i otevřít cestu k politické a hospodářské konsolidaci země, k práci na její další socialistické budoucnosti.

(..)

Zároveň spolu s ostatními aktéry kontrarevoluční vzpoury dál plně rozvíjeli činnost koordinačního výboru uměleckých svazů. Dne 21. 1. 1969 koordinační výbor formuloval své základní úkoly. Jako první vytyčil: „Promýšlet a formulovat základní politickou problematiku a podle této analýzy stanovit konkrétní postoje.“ Dále se rozhodl v případě potřeby „vstupovat do každodenního politického boje“ a koordinovat svou činnost s ostatními organizacemi, zejména se *studentským odborovým hnutím*. Šlo, anebo nešlo o politický štáb „vlády elity“? Konkrétní politické akce organizované proti probíhající konsolidaci to potvrzovaly.

V duchu odporu vůči politické konsolidaci země také organizovali sjezd české části Svazu československých spisovatelů v červnu 1969. Jeho vlastním posláním bylo ustavit v důsledku federalizace české spisovatelské orgány a přijmout nové stanovy. Pokus udržet a organizačně podchytil a ještě zesílit dosavadní vliv „elity“ vyjádřil návrh stanov, charakterizující Svaz „jako společenství spisovatelů bez rozdílu světového názoru, politického přesvědčení či uměleckého zaměření“, umožňující přijmout do spisovatelské organizace i otevřené nepřátele socialistického zřízení, *poúnorové i nové emigranty*. (Svou vlast a svůj lid, jehož jménem se tak dojemně oháněli, opustili a emigrovali do zemí, jejichž buržoazii svými postoji a činy sloužili, tito známější členové české části Svazu spisovatelů: Ludvík Aškenazy, Jan Beneš, Vratislav Blažek, Antonín Brousek, Karel Michal-Buksa, Ivan Diviš, Ivo Fleischmann, Eduard Goldstücker, Josef Jedlička, A. J. Liehm, Igor Hájek, Věra Linhartová, Arnošt Lustig, Radoslav Selucký, Milan Schulz, Josef Škvorecký, Luděk Šnepp, Ludvík Veselý.) Jakoukoli zmínku o socialismu zorganizovaná hlasovací mašinerie sjezdu odmítla. Hlavními organizátory a aktéry sjezdu byli: Jiří Brabec, Jaroslav Seifert, Václav Havel, Milan Jungmann, J. S. Kupka, Vlastimil Maršíček, Jan Procházka, Karel Ptáčník, Milan Uhde, František Vrba. Hlavním taktickým záměrem organizátorů sjezdu bylo setrvat na dosavadních extrémních politických pozicích, udržet moc ve vedení Svazu a „přežít“ konsolidaci.

„Sjezd“ české části Svazu československých spisovatelů byl tedy činem, který se pokusil konzervovat politické protistranické postoje, a tím se fakticky zrušil v den svého zrodu. Stanovy, podle nichž chtěl udržet ohnisko „vlády elity“, nemohly být a nikdy nebyly schváleny. Následoval několikaměsíční epilog, při němž předsednictvo tohoto prozatímního a prak-

ticky neexistujícího Svazu se spoléhalo na podporu dosud v pozadí se držících revizionistických sil. Protože nechtělo před veřejností strhnout masku „svědomí národa“, odmítalo přijmout socialistické zásady, podmiňující členství v Národní frontě – podmínku přehodnocení činnosti Svazu a záruk pro jeho socialistický vývoj a práci. (Členy předsednictva byli: Jiří Brabec, Jiří Hanzelka, Ladislav Hradský, Milan Jungmann, Ivan Kříž, Karel Ptáčník, Jaroslav Seifert, Jiří Šotola.) Jednání orgánů Národní fronty s vedením dosud nelegalizovaného spolku je důkazem velkorysosti socialistického státu, jakou snad dějiny neznají.

(..)

Soudružky a soudruzi!

To, že se vedení nového Svazu českých spisovatelů při svých prvních krocích a také v přednesené analýze muselo zabývat v podstatě *politikou* bývalého vedení Svazu, jejími negativními, přímo katastrofálními důsledky, a nikoli bezprostředně otázkami uměleckými, není naší vinou. Na politickou praxi musíme dávat politickou odpověď. Přístupme však nyní k otázkám literatury, k nárysu našeho programu, perspektivnímu zaměření našeho tvůrčího úsilí. Dostáváme se tím přirozeně znovu do oblasti politiky, na půdu světového zápasu myšlenek v oblasti umělecké a kritické tvorby, která je nám vlastní, pro niž se spisovatel stává spisovatelem. Jako marxisté vycházíme ze skutečnosti, že nárys našeho programu nemůžeme odtrhnout od současného stavu naší společnosti a jejích perspektiv, od objektivně působícího procesu společenského vývoje, od konkrétní fáze našeho vnitřního i celosvětového třídního zápasu.

(..)

Náš Svaz vznikl jako organizace spisovatelů, kteří jsou oddáni myšlence socialismu a kteří jsou rozhodnuti přispět svými díly k obohacení socialistické literatury. Je to svaz výběrový, jeho jádro tvoří spisovatelé-komunisté, spojení jednotným světovým marxisticko-leninským názorem. Patří sem i ti bezpartijní spisovatelé, kteří mají aktivně tvůrčí vztah k našemu socialistickému řádu a jeho třídní moci. Náš Svaz vznikl v důsledku ostré diferenciaci, k níž došlo mezi spisovateli v nedávno uplynulých krizových letech naší společnosti. Jeho základním posláním je podpora socialistické tvorby, socialistické literatury v jejím zápasu s literaturou buržoazní a maloměstáckou. Toto poslání proto nesmí být oslabováno ani názorovou tolerancí, ani shovívavostí při hodnocení literárních děl. Tak bychom se totiž znovu vrátili do všeobjímající náruče minulého Svazu, která by zdánlivou jednotou *znovu zakryla třídní podstatu* dvou kultur,

dvou literatur, která by znovu ztížila, ba dokonce znemožnila cílevědomou podporu uvědomělé socialistické tvorby, popřípadě by umožnila i vznik nových politických avantýr.

Členská základna naší spisovatelské organizace se vytváří tím způsobem, že výbor Svazu nabízí členství spisovatelům, jejichž politický postoj a základní kvalita jejich děl jsou v souladu s posláním nového Svazu. Tímto způsobem bylo zatím přijato 115 spisovatelů, a tak vznikla dosti široká členská svazová základna, zejména vezmeme-li v úvahu, že členy SČS nejsou překladatelé, ani publicisté.

Mezi našimi členy jsou významní a známí spisovatelé: národní umělec Vilém Závada, zasloužilí umělci Josef Sekera, Bohumil Říha, Svatoopluk Turek, Čestmír Jeřábek, J. V. Pleva, Josef a Miroslava Tomanovi, Ladislav Stehlík, Václav Kaplický, Miloš V. Kratochvíl, Norbert Frýd, Jiří Marek, Jaromír Tomeček, Jan Pilař, takoví talentovaní a známí autoři jako Pavel Bojar, Vojtěch Cach, Václav Čtvrtek, Miloslav Fábera, Miroslav Florian, Josef Hanzlík, Rudolf Kalčík, František Kožík, Jiří Křenek, Vladimír Pazourek, Alexej Pludek, Zdeněk Pluhař, Josef Rybák, Ivan Skála, Donát Šajner, Jiří Taufer, Alena Vrbová a desítky dalších. Domníváme se, že je to již nyní základna pevná a nosná, základna, která se bude postupně rozšiřovat a která pomůže spoluvytvářet dobré podmínky pro tvorbu nových uměleckých a kritických děl, pro zesílení ideově tvůrčího vlivu na široký okruh spisovatelů i na celou uměleckou oblast. To je hlavní poslání nového Svazu, poslání, které je součástí celkového úsilí strany o další rozvoj naší socialistické vlasti, o všestranný rozvoj našich národů.

Jak chceme tedy pracovat, jaká kritéria si chceme vytvořit při našem úsilí o postupné, stále širší formování socialistické tvůrčí fronty, aby naše literární sklizeň byla co nejbohatší?

V listopadovém programovém prohlášení v roce 1971 jsme se přihlásili k lidovým, demokratickým a socialistickým hodnotám, které naše literatura vytvořila, k pokrokovým tradicím české národní kultury, ke všem dílům umělecky průbojných a myšlenkově bohatých avantgard. Tedy k dílům – nebojme se to stále znovu a znovu opakovat – která slouží lidu. K dílům, která uměleckým vyjádřením v konkrétní plné a živé kráse ukazují člověka v jeho zápase o společenské a zároveň o osobní lidské štěstí. Jde nám o díla, která odkrývají, odhalují jasné životní perspektivy, rozvíjejí citové bohatství člověka, posilují jeho morální vlastnosti, která oceňují sílu lidského ducha a pozvedají celou kulturnost národa. Formování socialistického člověka je nemyšlitelné bez komplexního působení umění. Zdůrazňujeme slovo komplexní a v něm máme na mysli i působení racionální, vliv umění na rozumové složky člověka, na formování jeho

světového názoru, na pochopení myšlenkové kontinuity všeho světového humanistického a socialistického umění. Zdůrazňujeme tento aspekt proto, že se v nejrůznějších úvahách leckdy přeceňuje a jednostranně vyzvedá působení umění pouze na emocionální stránku lidské bytosti, na stránku, která je sice velice důležitá, avšak toliko jako jeden z klíčových komponentů, jejichž souhrou teprve vzniká silné působení uměleckého díla.

Je-li umění jako celek nezbytné pro formování socialistického člověka, pak literatuře v něm přísluší místo mimořádně odpovědné, a to právě z ideového hlediska. Film, rozhlas, televize, divadlo jsou závislé na literární tvorbě a jejich ideová a umělecká úroveň více či méně souvisí se situací a úrovní literatury samé. Jeví se nám proto jako naléhavá nutnost nejužší a cílevědomá spolupráce, těchto druhů a oborů umění.

Jakým odkazem, jakými zdroji se chceme inspirovat, abychom – v duchu linie XIV. sjezdu KSČ – podporovali a rozvíjeli ideovou socialistickou literaturu v její plné umělecké rozmanitosti, žánrové bohatosti, vynalézavosti a objektivnosti socialistického realismu, který je naší základní tvůrčí *metodou* respektující mnohost a bohatství stylů a uměleckých přístupů i osobitost tvůrců?

Co znamená pro dnešního socialistického umělce, pro dnešního socialistického spisovatele realistický vztah ke společenské skutečnosti? Jak má umělecky tvořit, aby svým dílem vědomě pomáhal spoluvytvářet skutečnost zítřka, aby spoluurčoval průběh celkového společenského procesu, jehož podstata a realita spočívá v revolučním přechodu společnosti od kapitalismu k socialismu? Znamená to, že umělec, spisovatel se vědomě staví na pozici dělnické třídy, její politiky, usilující o všestranný rozvoj, rozkvět naší socialistické společnosti, o posílení světových sil socialismu v jeho zápase s kapitalismem. Znamená to, že s touto realitou bude podle osobitosti svého talentu svazovat svou tvorbu, že jeho umělecká díla budou srozumitelná těm, ke kterým se obrací a kteří jsou tvůrci nového světa, rozhodujícímu subjektu všech společenských přeměn – pracujícímu lidu.

Tuto marxisticko-leninskou koncepci umělecké tvorby přijímáme jako svou. Nevracíme se tedy do „staré tlející vody“, ale znovu vstupujeme do širokého, avšak pevně ohraničeného řečiště s živým, věčně tekoucím proudem. V umění není návratu. Socialistický realismus je pro nás *způsob, jak literatura reaguje na neustále se rozvíjející socialistický život a jak jej sama obohacuje*. Přitom se socialistický realismus sám s vývojem života mění, obohacuje a rozvíjí. Jestliže jej takto pochopíme, ponese naše nová, socialistická literatura ve svém *obsahu i formě* vždy pečť modernosti.

Tato koncepce tedy orientuje spisovatele na společenského člověka v celé jeho perspektivě, vychází z dialektického pojetí skutečnosti, z mar-

xistického světového názoru jako jednotícího principu. Zdůrazňuje aktivní úlohu literatury ve společenském procesu v jeho konkrétnosti a v bohatství tvárných prostředků. Chápe socialistický realismus jako syntézu dosaavadního vývoje progresivní literatury, zejména jeho dialekticko-materialistické překonání kritického realismu a romantismu.

Přijímáme-li tuto koncepci, toto živé pojetí socialistického realismu jako tvůrčí metody, pak tím říkáme, že jako spisovatelé se ve svém úsilí plně hlásíme k právu i k *povinnosti* stát se aktivní součástí národa a celé mezinárodní pokrokové socialistické fronty, v jejímž čele stojí SSSR. Ze socialistických, třídních hledisek chceme uměleckými prostředky spoluvytvářet, spoluurčovat průběh celkového společenského procesu, spoluvytvářet skutečnost zítřka. Tím také zároveň říkáme, že socialistický spisovatel nebude ve svém díle jen pasivně přitakávat a popisovat povrch skutečnosti. Jeho povinnost jako spisovatele je daleko větší. Je třeba, aby uměleckými prostředky hledal a zápasil o pravdu života, aby odhaloval a zobrazoval současného člověka v jeho nejniternější podobě. A tím také zároveň říkáme, že nechceme a *nesmíme* zakrývat rozpory, které vznikají v třídně rozděleném světě, že nesmíme zatajovat základní konflikty, ke kterým v naší době dochází, že nechceme zastírat a pomíjet celou složitost vývoje a života současného člověka.

Socialismus nezůstal bez nepřátel vnějších i vnitřních – nedávná doba nám to až příliš jasně dokázala. Ale to není všechno. Lidé vcházející do socialistického způsobu života stále ještě sami v sobě nesou určité pochyby, beznaděj, sobectví, pohodlnost, nevědomost, někdy sebeuspokojení, sklon k byrokracii, kariérismu a konzumnímu chápání socialismu, z něhož pak plyne honba za neoprávněnými výdělky, fluktuace, marodérství, zneužívání výhod socialismu. Objevují se případy příživnictví, rozkrádání státního majetku a podobné nešvary. To vše naši cestu zpomaluje, znehodnocuje, ztěžuje. Ani socialistický občan není andělem. I v jeho životě zůstaly mravní, citové i charakterové problémy a křížovatky. Lidé se i dnes liší v tisíci nuancích. Každý člověk je bojištěm mezi starým a novým. Všichni jsme závislí na životních podmínkách, ovlivňuje nás životní prostředí, podléháme vlivům dobrým i zlým, socialistickým i nesocialistickým. Žijí a šíří se mezi námi nejrůznější maloměstácké i buržoazní ideje, často socialisticky maskované, kdy záporné znaménko není dost zřetelné, protože jde o velmi citlivé vnitřní vztahy k životu, k práci, k přátelům.

Tvorba komunistického a vůbec pokrokového spisovatele proto nemůže postrádat ani pořádný kus kritické odvahy, práva a povinnosti spoluodhalovat rozpory a negativní jevy našeho života. Zároveň se však musí stavět na stranu nového proti starému a zásadně stranit všemu, co pomáhá rozvoji

socialistické společnosti a tím i člověku a jeho všestrannému lidskému rozvinutí, plnosti. Člověku, který je hlavním tématem socialistické literatury.

Tento rys socialistické stranickosti výrazně odlišuje naše pojetí realismu od pouhého kritického realismu, kde umělec věděl, že společnost, ve které žije, není v pořádku, ale neměl vždy tak bystrý zrak a odhad, aby v třídních bojích rozpoznal správnou cestu k zítřku. Postavení spisovatele, který žije a tvoří v řádu, v němž politickou moc převzala dělnická třída, je podstatně jiné, odpovědnější. Socialistický umělec, socialistický spisovatel musí rozumět těžkostem boje, který vede dělnická třída svým zápasem o revoluční přeměnu společnosti, o vítězství socialismu a komunismu. Musí se s maximem pochopení pro tento boj, pro těžkosti, s nimiž se dělnická třída, strana a společnost vyrovnává, ztotožnit s konkrétní politikou strany, považovat ji za svou a svými konkrétními díly, svou občanskou angažovaností jí všestranně napomáhat. V tom je podstata umělcovy stranickosti.

Vysoká ideová socialistická zralost je pro spisovatele první podmínkou pravdivosti a tím i působivosti díla. Socialistické myšlenky by tedy měly být spisovateli důvěrně blízké a totožné s cílem jeho tvorby. Jen tehdy spisovatel může rozpoznat i odmítnout nejrůznější „módní literární směry“, pod jejichž rouškou se mu podstrkuje buržoazní a maloburžoazní ideologie, filozofie a politika. Jen tak je možné ve složitých situacích třídního boje, v rozporuplném vývoji člověka, který buduje socialismus v nelehkých podmínkách, v umělecké podobě odkrýt a obhájit perspektivy vývoje socialistické společnosti a socialistického života.

*(Ustavující sjezd Svazu českých spisovatelů.
Praha, Svoboda 1972. S. 7–62.)*